

Još o Rancerju i Preseki

Drago Špoljarić, Zdenko Kristijan

Uvod

U Hrvatskom planinaru u broju od veljače 2000. objavio je Zdenko Kristijan (planinar i dugogodišnji povjerenik za Hrvatsku planinarsku obilaznicu) kratki prilog *Rancerje, a ne Preseka* o uvođenju (vraćanju) *starog naziva vrha u Samoborskom gorju* (Kristijan 2000). Zaslugom pisca priloga prihvaćeno je i ustaljeno u planinarskoj populaciji te na planinarskim kartama i dnevnicima kao i na planinarskim putokaznim i obavijesnim pločama imenovanje travnate izdužene vršne glavice djelomice obrasle okolnom šumom Rancerje (slika 1 gore, ortofoto URL 1) i sedla Preseka (slika 1).

Slika 1. Vršna glavica Rancerje (ortofoto), vršna točka i sedlo Preseka.

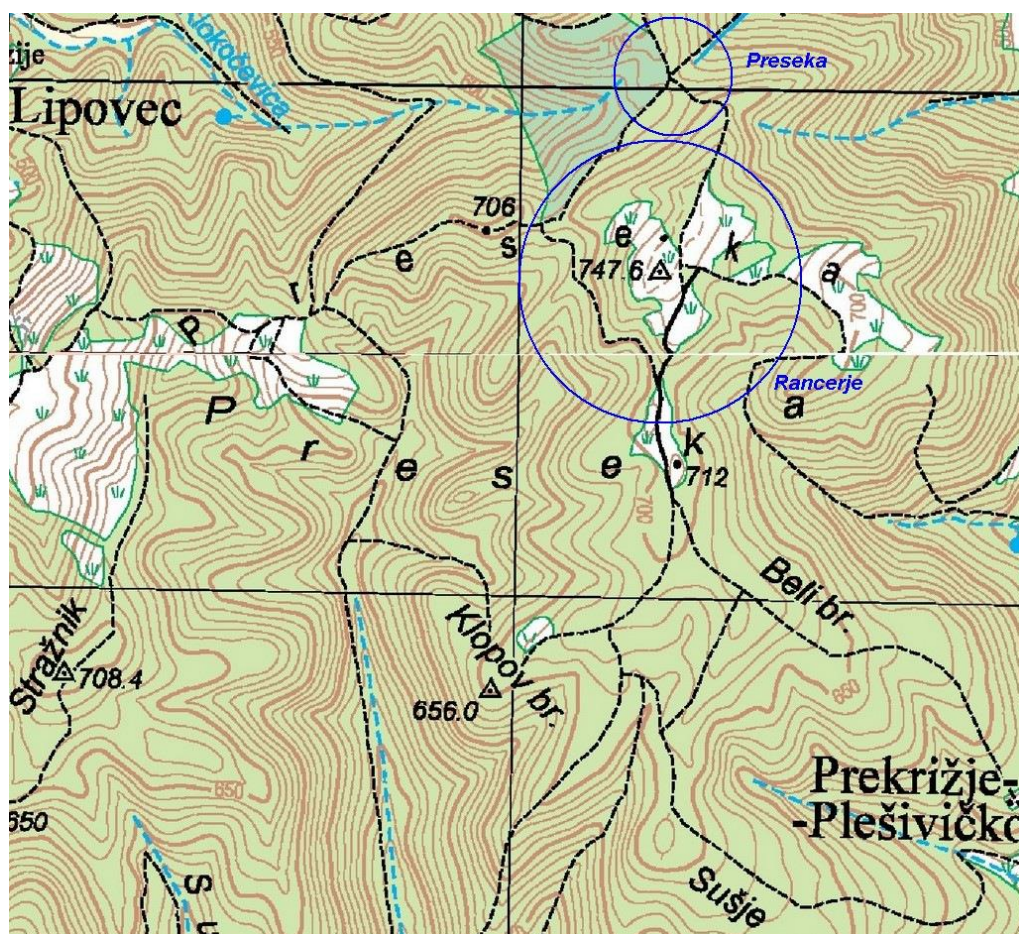
Z. Kristijan je temeljito pristupio provjeri imena (naziva) toponima: „*Odlučio sam se za trostruku provjeru: u katastru, u planinarskoj literaturi i na terenu (kartu čitaj, seljaka pitaj!)*.“ Pritom razgovara s lokalnim stanovništvom (mještanima iz Bukovja i M. Vasi) a u HP br. 8 iz 1898. pronalazi u članku *Okolo Oštrca* rečenicu: „*Planinarskim livadana, a opet jakim strmcem, dođu na planinsku ravan Rancerje, gdje ih je zaustavio vanredan vidik i krasna flora.*“ I napose odlazi

u katastar u Jastrebarsko gdje mu geodeti pokazuju da je na HOK5 nedaleko vršne točke (vrha) kartiran toponim *RAVNO CERJE*.

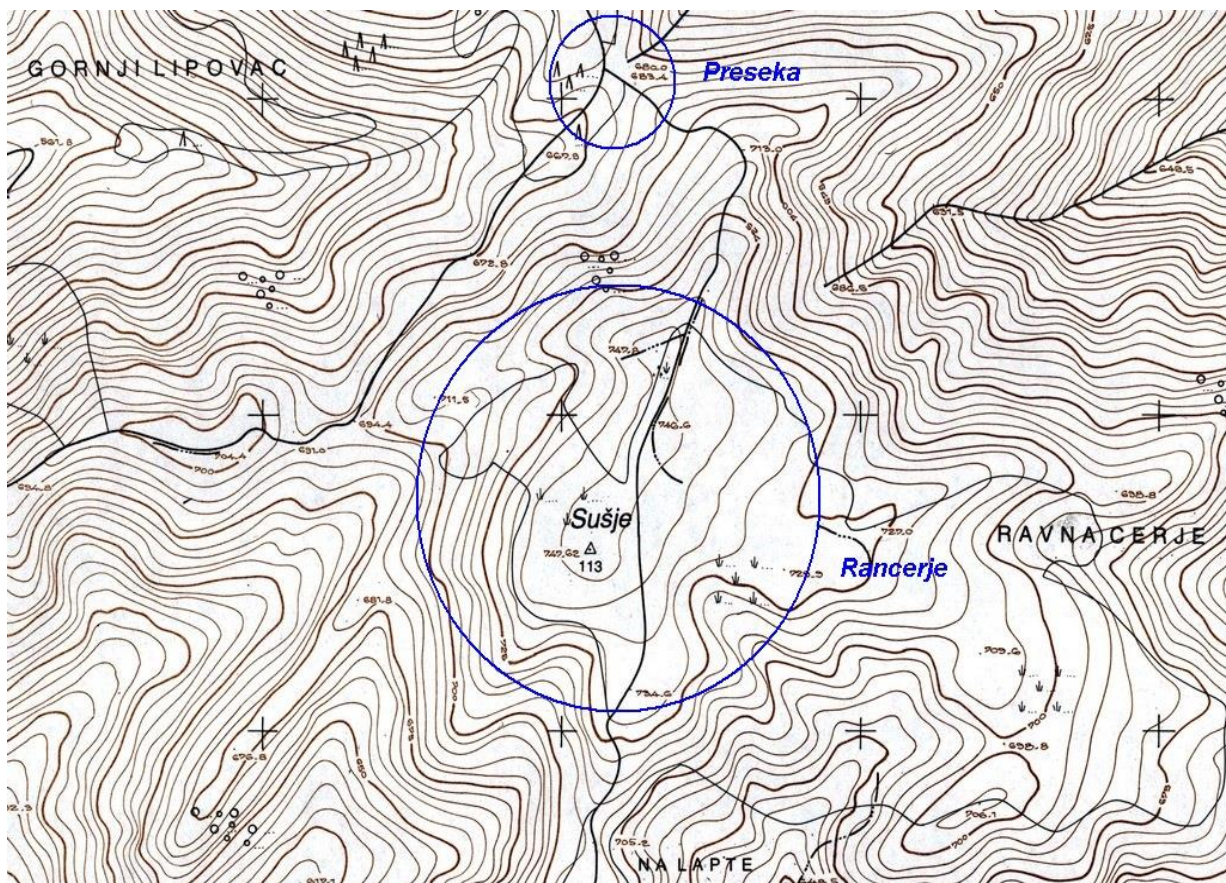
Međutim, to vraćanje *starog naziva vrha u Samoborskom gorju* nije u cijelosti usklađeno sa službenim kartama Državne geodetske uprave (DGU) - Hrvatskom osnovnom kartom 1:5000 (HOK5) i topografskom kartom 1:25 000 (TK25), a ni s Registrom geografskih imena (RGI) (URL 1, URL 2).

Toponimi Rancerje i Preseka na službenim topografskim kartama Hrvatske

Na TK25 i u RGI nema toponima Rancerje ali je kartiran oronim *Preseka* (s vršnom točkom označenom kartografskim znakom za trig. točku, visine 747,6 m) (slika 2, URL 1). Oronim *Preseka* je u RGI ime dijela gore (URL 2). Na tom predjelu nalazimo na HOK5 oronim *Sušje* (s vršnom točkom označenom kartografskim znakom za trig. točku i visinom 747,6 m) (slika 3, URL 1). Istoimeni oronim kartiran je i na TK25 ali različitog prostornog položaja, u naravi oko kilometar južnije (slika 2, pri dnu isječka karte). Oronim *Sušje* na TK25 kao i u RGI je ime brda (URL 2) ali na HOK5 prema kartografskom ključu je ime vrha (slika 3). Na HOK5 nalazimo i toponim *RAVNA CERJE*, ime predjela istočno od vršne točke (oko 500 m u naravi) (slika 3) ali ga nema u RGI.

Slika 2. Isječak TK25 tematiziranog predjela.

Slika 3. Isječak HOK5 tematiziranog predjela.

Da bi ispravno čitali kartu, prepoznali i razlikovali toponome¹ i oronime² potrebno je pročitati pridruženi tumač kartografskih znakova (legendu)³ ali i kartografski ključ⁴. Prema Zbirci kartografskih znakova imena reljefnih oblika (*planina, gora, brda, brijega, ...*) - oronima pišu se na kartama do mjerila 1:25 000 sans-serifnim fontom (slovima) udesno nakošenim (*kurziv/italic*) npr. *Preseka* ili *Sušje* (slika 2 i 3). Toponim RAVNA CERJE na HOK5 nije prema kartografskom ključu ime planine, gore, brijega, ... već ime područja/predjela npr. *ime šume, rudine, pašnjaka, utrine, oranice, njive, ...*. Premda toponima RAVNACERJE nema na TK25 i u RGI kod planinara i loklanog stanovništva ustaljen je naziv Rancerje. Pojednostavljenjem ili spajanjem riječi radi lakšeg izgovora vjerojatno je u lokalnom govoru od RAVNA CERJE nastalo RANCERJE. A prema Hrvatskom jezičnom portalu *cêrje* je *mjesto gdje raste cer; cerik*. (cer - cerovac, crni hrast) (URL 4) pa je prema dominantnoj vrsti hrasta ta padina, predio, šuma nazvana RAVNA CERJE (RANCERJE).

¹ vlastita imena dodijeljena topografskim objektima. Zajednički naziv za geografska i izvanzemaljska imena (URL 3)

² Ime brda, planine i općenito uzvisine na reljefu nekog terena (URL 3).

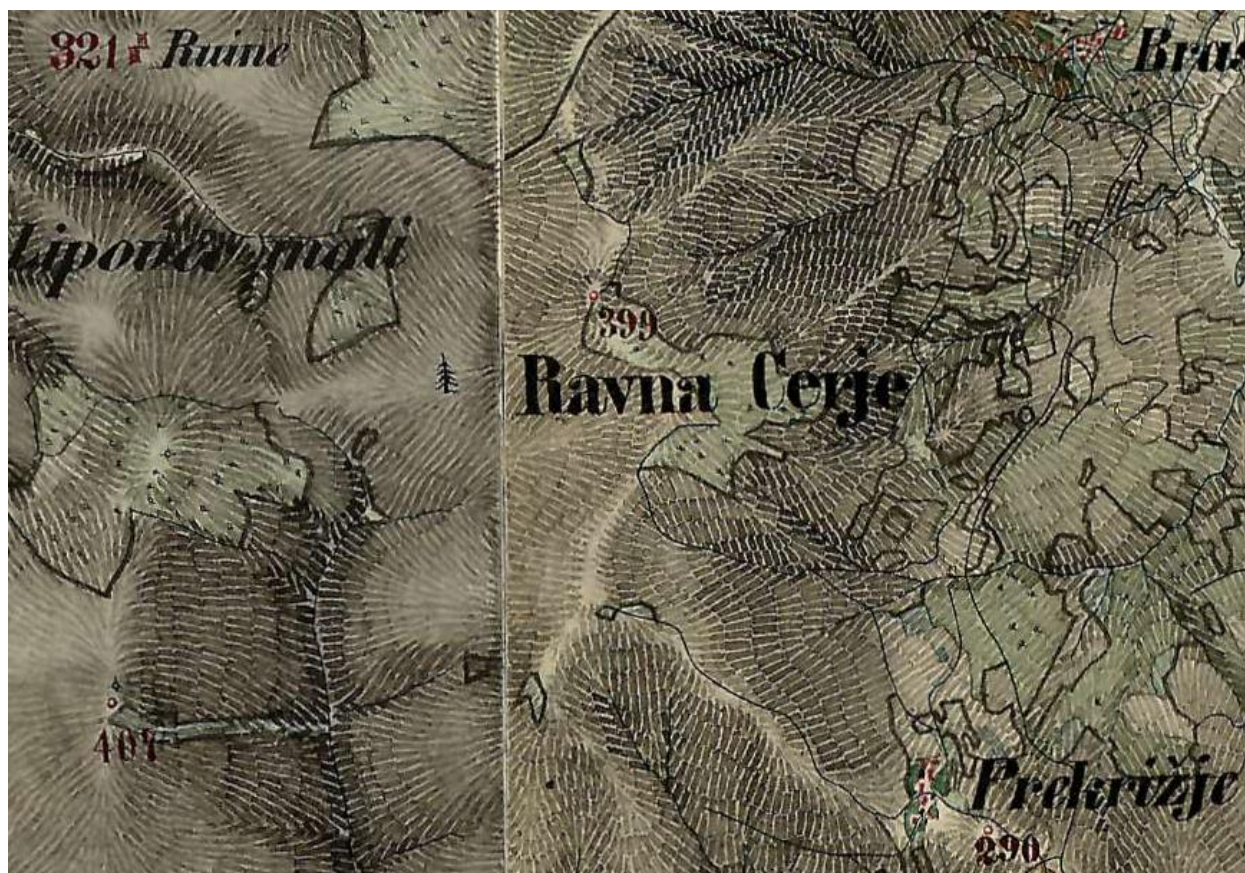
³ Grafički prikaz koji sadrži usvojene kartografske znakove s objašnjenjem njihova značenja, značenje primijenjenih boja za obojene površine, objašnjenje za ekvidistanciju izohipsa i natpise na karti (URL 3).

⁴ Uzorna zbirka objašnjenih kartografskih znakova primijenjenih pri izradi karte (URL 3).

Toponimi Rancerje i Preseka na kartama i katastarskom planu iz A-U izmjera

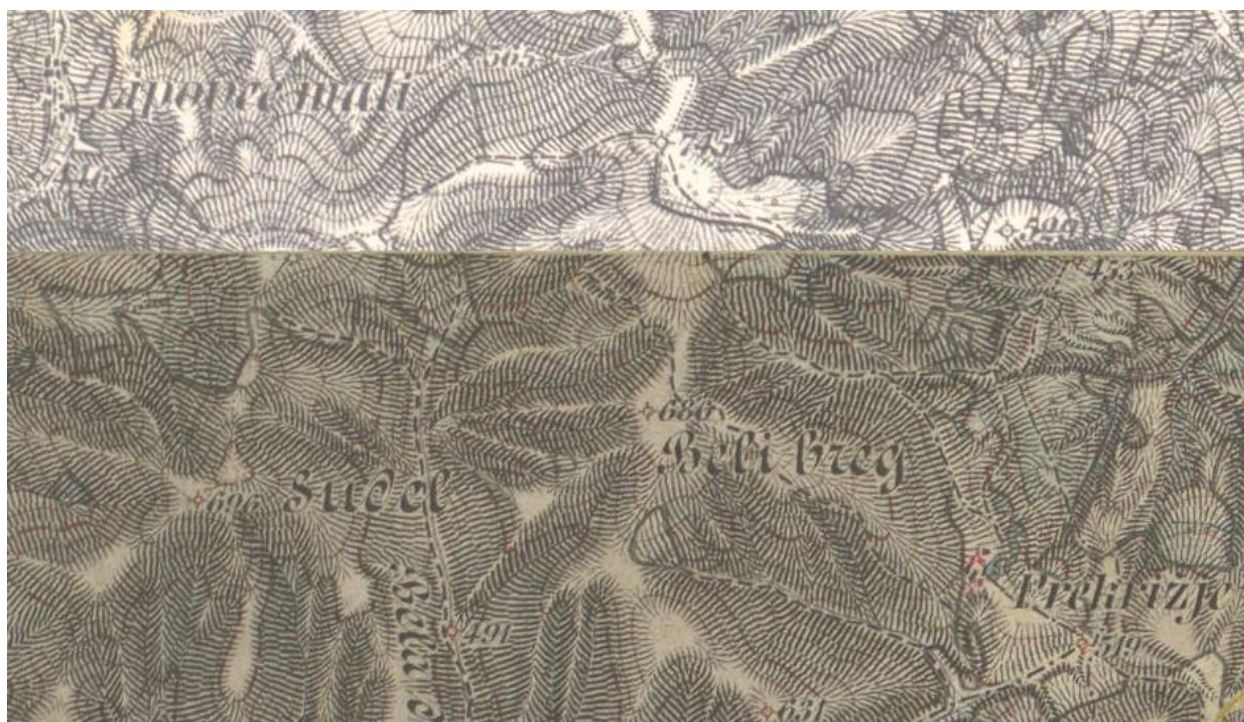
Pouzdanost položaja vrhova i općenito toponima na starim kartama veća je od doba vojnih triangulacijskih i topografskih izmjera a potom i katastarske izmjere Habsburške monarhije (kasnije A-U monarhije).

Na karti iz II. vojne izmjere *Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire* predio je nazvan RAVNA CERJE (slika 4, URL 5), visina vrha je 399 b. hv. ($399 \times 1,896484 = 757$ m a na suvremenim (službenim) kartama visina je 748 m). U to doba, u topografskim izmjerama visina je najčešće određivana barometrijskim nivelmanom pri kojem je točnost mjerenja npr. za visinsku razliku do 200 m oko 1-2 m. Znatna razlika u visini najvjerojatnije je nastala zbog manje točnosti mjerenja i/ili je geodet određivao visinu neke druge nedaleke (blize) točke.

Slika 4. Isječak karti iz II. vojne izmjere.

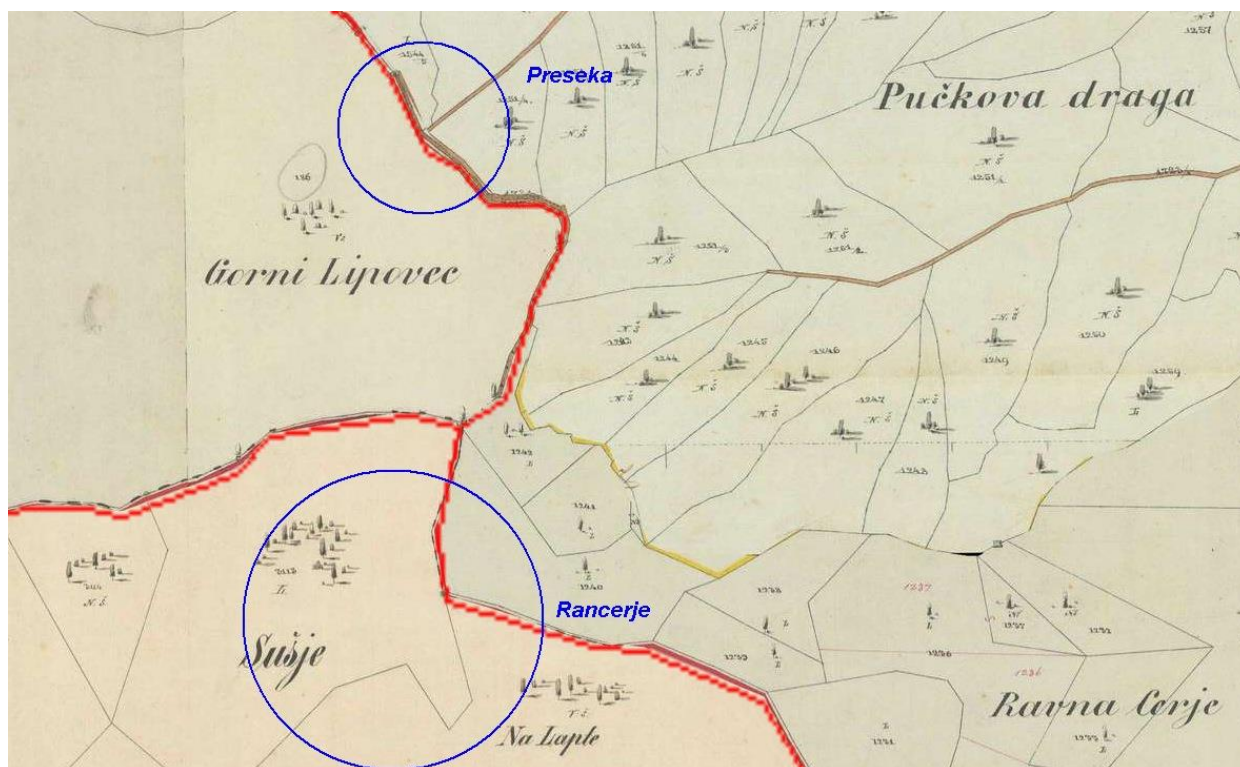
Na karti iz III. vojne izmjere *Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:25000) i (1:75000)* predio nije imenovan ali je označena kota 745 (slika 5, URL 6, URL 7). Dakle, visina od 745 m znatno se manje razlikuje od kartirane visine vršne točke 747,6 m označene na službenim kartama znakom za trig. točku a na terenu obilježene razizemnim geodetskim stupićem.

Slika 5. Isječak karte iz III. vojne izmjere (1:25 000 i 1:75 000).

Kao i u II. izmjeri i u ovoj je uočljiva razlika u visinama ali je znatno manja (oko 3 m). Vjerojatno je uzrokovana različitim ali nedalekim položajima vršne točke na kojoj je geodet određivao visinu. Naime, u ovoj kao i u prethodnoj izmjeri ne znamo je li geodetski stupić bio na istom mjestu (ili blizu) na kojem je danas.

Na katastarskom planu *Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century)* nalazimo toponime, imena katastarskih jedinica *Sušje* i *Ravna Cerje* (katasterske izmjere Samoborsko Cerje, 1861 i Plešivica, 1862) (slika 6, URL 8).

Slika 6. Isječak plana iz A-U katastarske izmjere.

Na topografskoj karti iz II. vojne izmjere (1865.-1869.) i katastarskom planu (1861.) nalazimo toponim *Ravna Cerje* što je objašnjivo činjenicom da su te izmjere provedene gotovo istodobno (nekoliko godina razlike). Odmah nakon II. započela je III. vojna izmjera ali na karti iz te izmjere ne nalazimo toponim *Ravna Cerje* (ili *Rancerje*) samo kotu 745. Koncem 19. st. započeta IV. vojna izmjera (1896.-1914.), prekinuta je početkom I. svjetskoga rata. Karte iz te nedovršene izmjere nisu javno dostupne, čuvaju se u Ratnom arhivu Austrijskoga državnog arhiva u Beču. Između dva svjetska rata na području hrvatskih zemalja nije bilo sveobuhvatne i sustavne topografske i katastarske izmjere već je Vojno geografski institut iz Beograda tiskao karte na temelju postojećih karata iz precizne A-U izmjere djelomice ih nadopunjujući.

Toponimi Rancerje i Preseka na službenim topografskim kartama bivše države

Nakon II. svjetskoga rata godine 1947. Vojno geografski institut (VGI) iz Beograda započinje novu topografsku izmjeru bivše države koja je završila 1968. tiskanjem zadnjeg lista karte SFRJ (prvo izdanje TK25). Na osnovi provedene druge izmjere od 1969. do 1980. izdavani su listovi drugog izdanja TK25 a do 1985. drugog dopunjenog izdanja. Na tim kartama u ovom radu tematiziranoga područja nalazimo toponime *Preseka* i *Sušje*. Osamostaljenjem Hrvatska je ostala bez izdavačkih i reproduksijskih originala, a raspolagala je samo određenim brojem otisaka tih karata. Ubrzo DGU pokreće projekt izrade reproduksijskih originala iz starih TK25 odnosno postupak faksimilskog izdavanja topografskih karata. Sadržaj takvih TK25 u potpunosti odgovara sadržaju TK25 koje je izradio VGI. U razdoblju od 2006. do 2010. izrađeni su novi

listovi TK25 za cijelo područje Hrvatske i uspostavljena je temeljna topografska baza. I na toj karti tematskog područja nalazimo toponime *Preseka* i *Sušje*.

Topografska izmjera i izrada Osnovne državne karte (ODK) u mjerilu 1:5000 bivše države (danas Hrvatska osnovna karta u mjerilu 1:5000) započela je 1948. godine a do 1990. za teritorij Hrvatske izrađeno je oko 75% listova ODK. U Republici Hrvatskoj je u razdoblju od 1991. do 2011. izrađeno preostalih 25% listova ODK/HOK5. „*Od 2000. godine Državna geodetska uprava je izvršila kontrolu svih izrađenih listova HOK-a prije njihova stavljanja u službenu uporabu.*“ (Frangeš i dr. 2012). ODK list *Jastrebarsko* iz doba SRH stavljen je u službenu uporabu 1985. godine. Prekontrolirani sadržaj toga lista odgovara sadržaju današnjeg DGU-ovog HOK5 lista *Jastrebarsko-3* na kojem nalazimo toponime *Sušje* i RAVNA CERJE.

Umjesto zaključka

Premda DGU kontinuirano i sustavno ažurira službene karte različitih mjerila još možemo na njima (npr. HOK5 i TK25) pronaći manje neusklađenosti kao primjerice toponima *Preseka*, *Ravna Cerje* (*Rancerje*) i *Sušje*.

Toponim *Preseka*, kartiran samo na TK25, je prema kartografskom ključu i u RGI ime gore. Toga oronima nema na starim kartama i planu iz topografske i katastarske izmjere hrvatskih zemalja u A-U monarhiji. Zašto je i kada na topografskim kartama u bivšoj državi a slijedno i u Republici Hrvatskoj kartiran toponim *Preseka* potrebno je dodatno istražiti. Znajući pritom, da je pravilnik o centraliziranoj izradi TK25, a naročito dio pravilnika koji propisuje način prikupljanja onomastičkih podataka odnosno izradi sastavljačkoga originala naziva, vrlo strog.

Toponim *Ravna Cerje* (danas u planinarskoj terminologiji i lokalnom govoru *Rancerje*) kartiran je samo na HOK5 a pojavljuje se i na starim kartama iz topografske i katastarske izmjere A-U monarhije. Na HOK5 toponim RAVNA CERJE nije prema kartografskom ključu ime gore, brijega, vrha ... već ime područja/predjela, najvjerojatnije ime šume na padini istočno od travnate izdužene vršne glavice. Toponima *Ravna Cerje* (*Rancerje*) nema na TK25 a ni u RGI.

I na koncu o toponimu *Sušje* kojeg nema na spomenutim starim kartama iz A-U izmjera. Oronim *Sušje* nalazimo na HOK5 i na TK25. U Registru je za TK25 atributno određen (vrsta objekta) kao brdo a prema kartografskom ključu na HOK5 je ime vrha. Izradba listova HOK5 nije bila centralizirana već su izrađivani u geodetskim zavodima u nadležnosti Republičke geodetske uprave (RGU) danas DGU. Na sastavljačkom originalu (oleati naziva) imena su uglavnom preuzeta s katastarskih planova u uredima za katastar a kontrolirana u DGU i prema drugim izvornicima.

Izvori

Kristijan, Z. (2000): Rancerje, a ne Preseka, Hrvatski planinar, 2, HPS, Zagreb (54-55), <https://www.hps.hr/hp-arhiva/200002.pdf>.

Topografske karte na području Hrvatske, ur. S. Frangeš, aut. S. Ćosić, M. Alilović, S. Frangeš, I. Landek, Državna geodetska uprava, Zagreb, 2012.

Mrežne adrese

URL 1: DGU, Geoportal, <https://geoportal.dgu.hr/> (28. 1. 2026.)

URL 2: DGU, Registar geografskih imena, <https://rgi.dgu.hr/rgigis/> (28. 1. 2026.)

URL 3: DGU Geodetsko geoinformatički rječnik, <https://dgu.gov.hr/geodetsko-informaticki-riecnik/163> (28. 1. 2026.)

URL 4: Hrvatski jezični portal, <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (29. 1. 2026.)

URL 5: Croatia (1865–1869) - Second military survey of the Habsburg Empire, <https://maps.arcenum.com/en/map/secondsurvey-croatia/?layers=osm%2C9&bbox=1737488.8464912025%2C5738174.243736612%2C1747110.357426599%2C5742306.62057828> (30. 1. 2026.)

URL 6: Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:25000), <https://maps.arcenum.com/en/map/thirdsurvey25000/?layers=osm%2C129&bbox=1736792.6502285183%2C5737991.50841104%2C1746414.1611639147%2C5742123.885252708> (30. 1. 2026.)

URL 7: Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:75000), <https://maps.arcenum.com/en/map/thirdsurvey75000/?bbox=1737387.4017742253%2C5738683.050401554%2C1747008.9127096217%2C5742815.4272432225&map-list=1&layers=43> (30. 1. 2026.)

URL 8: Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century), <https://maps.arcenum.com/en/map/cadastral/?layers=here-aerial%2C3%2C4&bbox=1740209.5760972977%2C5740346.178681299%2C1742614.9538311467%2C5741379.272891715> (30. 1. 2026.)